



*Entrance of the Theatre* uit 1866 betekende de internationale doorbraak voor de toen 30-jarige Lawrence Alma-Tadema. Het is een sleutelstuk in het oeuvre van een kunstenaar wiens werk vooral de laatste decennia sterk in prijs is gestegen. De aankoop van dit schilderij leek dan ook onhaalbaar voor het Fries Museum. Toch slaagde het er dankzij royale steun van diverse organisaties en fondsen in om deze wensdroom te realiseren. En dat is niet minder dan een wonder.

#### **Entrance of the Theatre**

Lawrence Alma-Tadema

1866. Olieverf op doek, 70,4 x 98,4 cm

Bijdrage: € 400.000, waarvan € 34.000 uit het

Saskia Fonds

FRIES MUSEUM, LEEUWARDEN

*Entrance of the Theatre* door Lawrence Alma-Tadema is aangekocht met steun van de Vereniging Rembrandt, mede dankzij haar Saskia Fonds, het Mondriaan Fonds, de BankGiro Loterij, de zakelijke en particuliere Vrienden van het Fries Museum, de Wassenbergh-Clarijs-Fontein Stichting en het Collectiefonds van het Fries Museum.

# Een kapitale Alma-Tadema voor Leeuwarden

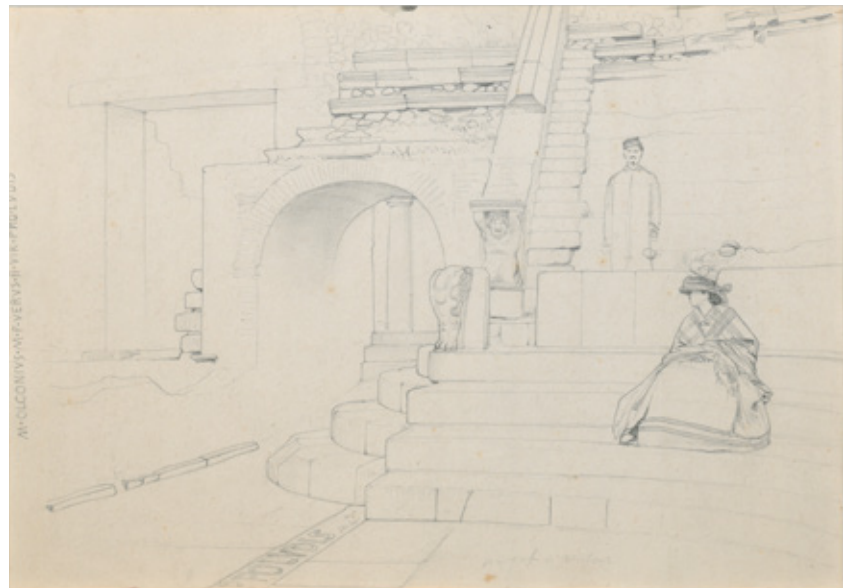
Grootste aankoop uit de geschiedenis van het Fries Museum

Sir Lawrence Alma-Tadema (1836-1912), geboren in het Friese Dronryp als Lourens Alma Tadema, schilderde aanvankelijk vooral historische voorstellingen die zich afspeelden in de vroege middeleeuwen. Hij bereidde deze studieuze voor zodat hij de figuren, hun kleding, de objecten en de architectuur uit die tijd zo verantwoord mogelijk kon weergeven. Die voorstellingen kwamen weliswaar geloofwaardig over, maar de relatief onbekende onderwerpen spraken maar weinig mensen aan. Dat zal een van de redenen zijn geweest waarom de kunstenaar zijn werkterrein verlegde naar de Romeinse oudheid. De interesse daarvoor was in Alma-Tadema's tijd groot.

Het belangrijkste schilderij waarmee hij deze nieuwe weg insloeg en waarmee hij internationaal succes oogstte, is *Entrance of the Theatre*. Alma-Tadema's biograaf Vern Swanson schrijft erover: "The size and quality mark this work as one of the most important pieces by Alma-Tadema executed during the early Pompeian period".<sup>1</sup> Het monumentale stuk werd in 1866 voor het eerst aan het Londense publiek getoond en in 1877 gekocht door een van de rijkste ondernemers ter wereld, de Amerikaan William Henry Vanderbilt. Hiermee was de internationale reputatie van Alma-Tadema gevestigd.

## HET ODEON IN POMPEII

De directe aanleiding om voor de verbeelding van de leefwereld van de oude Romeinen te kiezen, was zijn huwelijksreis in 1863. Met zijn echtgenote, Marie-Pauline Gressin Dumoulin de Boisgirard, bezocht de schilder Florence, Rome, Napels en Pompeii. Al tijdens deze reis begon Alma-Tadema zijn studie naar de oude Romeinen. Het echtpaar bezocht onder andere de San Clemente in Rome, waar juist in die jaren opzienbarende archeologische opgravingen werden uitgevoerd onder de kerk. De kunstenaar maakte een schilderij van het interieur van de San Clemente, waarop Pauline is te zien in een grijze gestreepte rok en modieuze geruite omslagdoek. In Pompeii maakte hij een aquarel waarin zij in een goed bewaard Romeins interieur tegen een rode stucwand aanleunt. De confrontatie met de tijdmachine die Pompeii is,



moet zijn fascinatie voor het leven van de oude Romeinen sterk hebben aangewakkerd. Op een potloodtekening van het Odeontheater in Pompeii is Pauline opnieuw afgebeeld, zittend op de tribune.<sup>2</sup> Mogelijk was deze tekening bedoeld als aanzet voor een schilderij, dat er echter nooit is gekomen.

Drie jaar na zijn huwelijksreis gebruikte de kunstenaar de locatie van het Odeon voor *Entrance of the Theatre*. Nu kiest hij ervoor het theater in zijn oorspronkelijke glorie te laten zien en brengt hij de bewoners van de stad weer tot leven. Volgens de graffiti op de wand rechts wordt een komedie van Terentius opgevoerd. De thematiek van de klassieke komedie keert terug in de decoratie van de lijst met zijn theatermaskers. Het is een monumentale lijst die inhoudelijk grote meerwaarde heeft voor het schilderij. De lijst helpt de beschouwer als het ware de voorstelling binnen te gaan omdat deze visueel een voortzetting is van de stenen treden van de ingang van het Odeon.

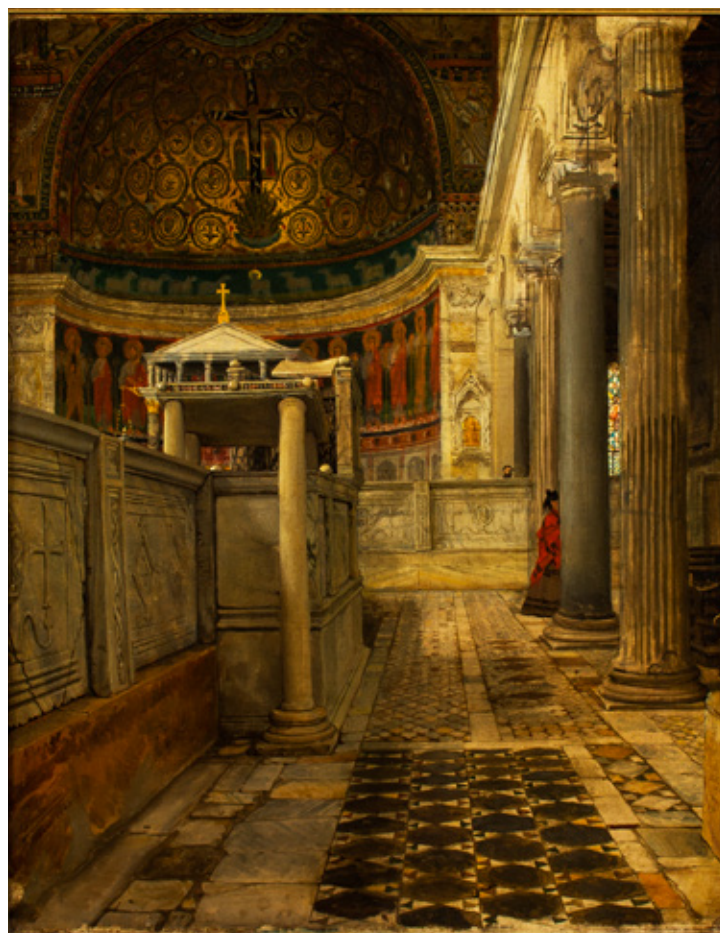
De beschouwer kan zich ook gemakkelijk voegen in de scène die zich op die treden afspeelt. Voor tijdgenoten van de kunstenaar was het standsverschil

Het Odeon in Pompeii  
Lawrence Alma-Tadema  
1863. Potlood op papier  
UNIVERSITEIT VAN  
BIRMINGHAM, CADBURY  
RESEARCH LIBRARY

**Deurpaneel met twee figuren ('Gastvrijheid')**  
Lawrence Alma-Tadema  
ca. 1871-85. Olieverf op paneel, 230 x 60 cm  
FRIES MUSEUM, LEEUWARDEN



**Interieur van de San Clemente in Rome**  
Lawrence Alma-Tadema  
1863. Olieverf op doek, 63,5 x 51 cm  
FRIES MUSEUM, LEEUWARDEN



tussen de man en de dame links met haar roodgeverfde haar, en de meer aristocratisch ogende vrouw met haar zoon rechts, zeker direct herkenbaar. De kunstenaar was klaarblijkelijk tevreden over deze compositie, want hij herhaalde de figuren op een decoratief deurpaneel voor zijn Londense woning, dat in het Fries Museum wordt bewaard. De opzichtige Flaviane haardracht wordt in de oudheid door onder anderen Ovidius bespot als teken van ijdelheid. Alma-Tadema

meende dat *petites histoires* als de begroeting voor het Odeon in historische voorstellingen geoorloofd zijn – de oude Romeinen waren immers van vlees en bloed, net als wij. In die menselijke en herkenbare omgang met de geschiedenis volgde hij historici van zijn tijd en schrijvers van historische romans. Met een van hen, zijn vriend Carel Vosmaer, bezocht de kunstenaar in 1883 het Odeon nogmaals en attendeerde hem daarbij op de locatie die op het schilderij is afgebeeld. Volgens inscripties die in het theater bewaard zijn gebleven, had het gebouw een houten dak. Alma-Tadema liet zien dat hij dat wist en schilderde het interieur in warm licht. Dergelijke details werden gewaardeerd in de 19de eeuw. Het was een feest van herkenning voor de kenner.

#### GESTEUND VANUIT HET SASKIA FONDS

### 'Van belang voor Friesland én voor het Fries Museum'

Aan de verwerving van *Entrance of the Theatre* is bijgedragen door de Saskia Cirkel, een van de jongste Rembrandt-cirkels. 'De Saskia Cirkel is opgericht om het Friese erfgoed zoveel mogelijk terug te halen en te beschermen. Dit schilderij is weliswaar in Engeland gemaakt, maar is wel onderdeel van het Friese erfgoed', zegt lid Bert Stalenhoef uit Sneek. 'Het is een belangrijke aanwinst voor het Fries

Museum, want dat had een paar jaar geleden al een schilderij van Alma-Tadema verworven en dit vroege stuk is daar een voorloper van. Deze aanwinst is de eerste die we hebben gesteund met de vorig jaar opgerichte Saskia Cirkel. Iedereen vond het mooi dat dit werk nu dichtbij Dronryp hangt, waar de schilder vandaan kwam. En nu maar sparen voor de volgende aankoop.'

#### ALMA-TADEMA EN DE FILMINDUSTRIE

Tegen het einde van zijn leven raakte Alma-Tadema's werk uit de gratie bij kunstcritici. Het sloot niet aan bij het opkomend modernisme. *Entrance of the Theatre* hing zelfs decennialang in een restaurant in Baltimore in de Verenigde Staten. Toch waren de verbeeldingen van de oudheid van Alma-Tadema nooit helemaal weg uit het publieke blikveld. Zijn schilderijen illustreerden historische romans en geschiedenisboeken. Zelf zorgde de kunstenaar ervoor dat er prenten naar zijn



werk in omloop kwamen. Een breed publiek was en bleef daardoor goed bekend met zijn voorstellingen. De nieuwe filmindustrie in Italië en Hollywood maakte daarvan rond 1910 gretig gebruik. Voor Romeinse spektakelfilms laat zij zich al meer dan een eeuw inspireren door dergelijke voorstellingen van Alma-Tadema en bijvoorbeeld Jean-Léon Gérôme (1824-1904). Inmiddels wordt Alma-Tadema's werk weer gewaardeerd en breed bestudeerd door archeologen, classici, kunsthistorici en nu ook door filmhistorici, omdat het ons vertelt hoe er in de 19de eeuw en daarna naar de oudheid werd gekeken.

Het Fries Museum heeft de grootste verzameling schilderijen in Nederland van de van oorsprong Friese Alma-Tadema. Een groot deel daarvan is een schenking van de dochters van de kunstenaar. Het gaat daarbij om vroeg werk, maar dankzij steun van de Vereniging Rembrandt heeft het museum sinds 2005 ook een voor Nederland uniek later stuk, *Amo te ama me* (1881). *Entrance of the Theatre* wordt internationaal gezien als het belangrijkste overgangswerk naar de Romeinse voorstellingen van de kunstenaar. Dat schilderij tilt het overzicht van zijn werk binnen de Collectie Nederland in één keer op een veel hoger plan en het vindt in de collectie van het Fries Museum zijn best denkbare context.

Het schilderij stond ook bovenaan de wenslijst voor de internationale tentoonstelling die het museum voor 2016 voorbereidt, over Alma-Tadema als succesvol verhalenverteller en inspirator van Cinecittà en Hollywood. Toen het recent vanuit Amerikaans particulier bezit op de markt kwam, leek verwerving voor het museum financieel onhaalbaar. Dat het werk toch voor Nederland aangekocht kon worden, is te danken aan de substantiële steun van de Vereniging Rembrandt en haar Friese Saskia Cirkel, die een kettingreactie op gang bracht van aanvullende en veelal particuliere steun♦

Frank van der Velden  
Hoofd collecties

#### Noten

1. V.G. Swanson, *The biography and catalogue raisonné of the paintings of Sir Lawrence Alma-Tadema*, Londen 1990, p. 139, nr. 74.
2. Tekeningen in de Sir Lawrence Alma-Tadema Collection, Cadbury Research Library - University of Birmingham. Mededeling Marlies Stoter, conservator oude kunst, Fries Museum.

#### Literatuur

- R.J. Barrow, *Alma-Tadema*, Londen 2001
- V.G. Swanson, *The biography and catalogue raisonné of the paintings of Sir Lawrence Alma-Tadema*, Londen 1990
- E. Becker (red.), *Sir Lawrence Alma-Tadema*, tent.cat. Amsterdam (Van Gogh Museum) & Liverpool (Walker Art Gallery) 1996-97

*Amo te ama me* (Ik houd van jou, hou van mij)  
Lawrence Alma-Tadema  
1881. Olieverf op paneel,  
17,5 x 38 cm  
FRIS MUSEUM, LEEUWARDEN

- D. Robbins (red.), *A Victorian obsession. The Pérez Simón Collection at Leighton House Museum*, tent.cat. Londen (Leighton House Museum) 2014-15